

Інна Ковальчук

кандидат філологічних наук, начальник відділу наукового забезпечення змісту культурно-мистецької освіти, Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти

e-mail: innairadr@gmail.com

Inna Kovalchuk

Candidate of Philological Sciences, Head of the Scientific Support of the Content of Cultural and Artistic Education, State Scientific and Methodological Center for the Content of Cultural and Artistic Education

orcid.org/0000-0003-2895-8459

Ірина Ковальчук

завідувач відділу проєктно-грантової діяльності та зв'язків з громадськістю, Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти

e-mail: kmir4ik@ukr.net

Iryna Kovalchuk

Head of the Project and Grant Activities and Public Relations Department, State Scientific and Methodological Center for the Content of Cultural and Artistic Education

orcid.org/0009-0004-8625-1878

Сторінками творчої спадщини І. Їжакевича у фондах ЦДАМЛМ України

Creative Heritage of I. Yizhakevych in the Collections of the Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine

Анотація. Творчу спадщину українського народного художника Івана Сидоровича Їжакевича вивчено через документи, що зберігаються в різних фондах Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (далі — ЦДАМЛМ України), а також через аналіз описів архівних справ та їхнього наповнення, проведення атрибуції ескізів, начерків, що зберігаються у фонді митця. Методологія дослідження включає загальнонаукові методи аналізу, зокрема іконографічний, синтезу, опису, класифікації, порівняння, зіставлення. Спираючись на результати аналізу фондів, зокрема, фонду 58 ЦДАМЛМ України, було зроблено декілька уточнень щодо назв робіт І. Їжакевича, конкретизовано, до яких саме літературних творів письменників України зберігаються ескізи митця, встановлено дати написання деяких нарисів тощо. Перспективи майбутніх досліджень пов'язані з подальшим вивченням художніх творів І. Їжакевича, що зберігаються в музейних фондах України, ілюстрацій у казках, художніх, навчальних виданнях, монументальних розписів, іконопису, портретного живопису з метою внесення уточнень до тих ескізів, начерків, які залишилися невідновленими. Велика творча спадщина художника потребує подальшого дослідження, оскільки й досі не каталогізована, не всі роботи, які зберігаються у фондах ЦДАМЛМ України (не лише І. Їжакевича, а й інших діячів культури, життєвий шлях яких був пов'язаний з художником), було ідентифіковано, не до всіх нарисів та ескізів встановлено дати написання, викликають питання деякі справи щодо логічності віднесення начерків, які нагадують релігійний сюжет, до літературної ілюстрації.

Ключові слова: творчість І. Їжакевича, архів, ЦДАМЛМ України, живопис, ескіз, начерк.

Постановка проблеми. Найціннішим джерелом інформації є архівні установи, оскільки саме в них зберігаються першоджерела. Однак, якщо підписані документи, фотографії, малюнки ідентифікувати і сортувати легко, то для встановлення адресата, коли прописані лише ініціали, для співвіднесення начерків із готовою роботою, для ідентифікації людини на фото інколи необхідно проводити додаткові дослідження. Створені фонди потребують постійного перегляду, оскільки з часом може бути знайдено інформацію, яка дозволить уточнити упорядковані в справах матеріали.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі — ЦДАМЛМ України) у декількох фондах зберігаються матеріали, пов'язані з життям та творчістю українського народного художника Івана

Сидоровича Їжакевича (1864–1962), а також сформовано особовий архівний фонд митця (№ 58), до складу якого, зокрема, включено документальні матеріали, які протягом 1968–1969 років передала прийомна дочка митця Наталія Іванівна Києнко.

Вивченню матеріалів Їжакевича у фондах ЦДАМЛМ України присвячено роботи, зокрема, А. Гунько [1], О. В. Сторчай [7; 8], С. Дубовик [2]. Дослідження зазначених авторів, перш за все, пов'язані зі створенням повного переліку фондів, справ, які зберігають інформацію про митця та його твори. Однак фундаментальні роботи з вивчення наповнення цих справ відсутні, що обумовлює актуальність нашого дослідження, яке проводиться в межах ґрунтовного вивчення життєвого шляху Івана Сидоровича для розкриття його як людини, та творчої спадщини художника з метою систематизації, каталогізації його робіт.

Іл. 1. Родина І. Їжакевича. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 186

Іл. 2. Трое. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 141

Іл. 3. Стоп-кадр (14 хв 52 с). «Иконы и фрески. Куреневская Оранта Ивана Ижакевича». ТРК Глас. 2009

Виклад основного матеріалу дослідження. Фонд № 58 (опис 1) налічує 194 справи:

1. Творчі матеріали (справи 1–160).
2. Репродукції з творів І. Їжакевича (справи 161–167).
3. Рукописи І. Їжакевича (справи 168).
4. Листи І. Їжакевича (справа 169).

Іл. 4. Картина «Тарас Бульба зустрічає своїх синів», 1959. Зберігається в Пархомівському художньому музеї ім. П. Ф. Луньова

Іл. 5. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 83. Арк. 5

Іл. 6. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 103.

5. Матеріали до біографії І. Їжакевича (справа 170).
6. Матеріали, зібрані І. Їжакевичем для своїх робіт (справи 171–175).
7. Дарчі написи на творах художників (справи 176–178).
8. Матеріали про І. Їжакевича (справи 179–182¹).

¹ У змісті фонду вказано, що останній номер справи 186, але цей розділ закінчується справою № 182.

Іл. 7. ЦДАМЛМ України України. Ф. 58. Од. зб. 103. Зворот

Іл. 9. «Начерки до автопортрету». 1954. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 102. Арк. 2

Іл. 8. Стоп-кадр (02 хв 01 с). Кіножурнал. № 40. 1954. «Найстаріший художник республіки». ЦДАЕА. Архівний номер: 1046

Іл. 10. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 106. Арк. 2

9. Образотворчі матеріали (справи 183–191¹).

10. Матеріали, що відклалися в фонді (справи 192–194²).

Під час пошуку інформації про митців корисним може стати будь-який, інколи зовсім неочікуваний, матеріал. Опрацювання всіх прав у фонді І. Їжакевича, вивчення надписів, начерків на зворотах, навіть паперу, на якому зроблено нарис, аналіз та зіставлення з роботами художника, опублікованими в книжкових виданнях, тими, що зберігаються у різних музеях, зокрема, із графічними роботами з Національного художнього музею України, допомогли провести атрибуцію документів із ЦДАМЛМ України.

У фонді № 58 І. Їжакевича в різних справах (141, 180, 186) зберігаються документи, які в поєднанні розповідають та ілюструють цілісну історію зі звичайного життя художника.

На фото зі справи 186 («Родина І. С. Їжакевича / праворуч онука Леля / (б/д)», іл. 1) бачимо сина Івана Сидоровича (Михайло Іванович) з дружиною (Надія Ніконовна Сушко) і донькою (Леля — Олена Михайлівна). З огляду на те, що онука художника щось тримає в руках, а батьки уважно її слухають, можна здогадатись, що вона ділиться своїми досягненнями в школі. Ця мить так сподобалась художнику, що він вирішив утілити її на полотні. Ескіз роботи, композиційне рішення якої повторює фотографію та відрізняється лише місцем дії, зберігається в справі 141 («Троє. Начерк до невстановленого твору», іл. 2), а готову роботу можна побачити у фільмі «Иконы и фрески. Куреневская Оранта Ивана Ижакевича. ТРК Глас. 2009» (іл. 3).

У статті Я. Давиденко «У найстарішого художника»³ за 1954 рік (од. зб. 180) надруковано навіть розповідь самого Їжакевича про цю подію: «Працюю також

¹ У цьому розділі також нумерація справ у змісті (187–195) відрізняється від фактичної нумерації в детальному описі (183–191).

² У змісті фонду вказано 196–198.

³ Газету встановити не вдалося.

Таблиця 1

Іконографічні зображення на зворотах ескізів І. Їжакевича

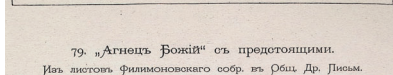
«45. Предтеча ізъ „Деисуса“, „знамя Проконія Чирина“, (табл. 43–45), л. 186, Сійск. Лиц. Подл.»¹

Іл. 11. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 116. Зворот

«79. „Агнець Божій“ съ предстоящими. Изъ листовъ Филимоновскаго собр. въ Общ. Др. Письм.»

Іл. 13. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 4. Зворот

Іл. 14. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 9. Арк. 2. Зворот

«83. Нерукотворный образъ Спаса. Л. изъ Сійскаго Лиц. Подл.»²

Іл. 15. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 3. Зворот

Іл. 16. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 5. Зворот

¹ Сійск. Лиц. Подл. — Сійскаго Лицевого Подлинника.

² В описі до справи 116 вказано, що на звороті аркуша фрагмент розпису, аналогічні записи можуть бути зроблені і до інших справ.

над картиною «Похвальна грамота», сюжет якої підказала внучка Оленочка. Цими днями радісна і весела прибігла вона додому, поспішаючи показати батькам і мені похвальну грамоту, одержану в школі». Поєднання трьох справ дає змогу стверджувати, що ескіз було написано в 1954 році і він може називатися «*Похвальна грамота*».

У справах 83, 103, 106 фонду 58 представлено чотири начерки, які, з огляду на сюжет, композицію, одяг героїв, було зроблено під час роботи над картиною «*Тарас Бульба зустрічає своїх синів*»¹ (іл. 4), 1958–1959. Іван Сидорович написав цю роботу для учнів Пархомівської середньої школи, які звернулись до нього з проханням допомогти поповнити колекцію шкільного музею² (нині — Пархомівський художній музей ім. П. Ф. Луньова). Листування учнів, вчителя та художника можна вивчити за листами, листівками, які збережено в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (фонд 17, справи 8, 114–125, 243) та Пархомівському художньому музеї ім. П. Ф. Луньова.

Справа 83, іл. 5 («*За мотивами творів Т. Г. Шевченка. Ескізи, начерки*», арк. 5) містить ескіз, який повністю повторює сюжет зазначеної картини. З огляду на те, що листування з учнями почалось у грудні 1958 року, а в березні 1959-го Іван Сидорович писав їм: «*Ету тему я начал малеват уже месяца два-три тому назад для своего удовольствия, а теперь я ее сажусь кончатъ для удовольствия поработать помудритъ над этой темой вместе с Вами*»³, можна припустити, що ескіз було написано в 1958 році або на початку 1959-го.

Порівняння з картиною «*Тарас Бульба зустрічає своїх синів*» ескізу зі справи 103, с («*І. С. Їжакевич. Автопортрет. 50-і роки*») дає можливість стверджувати, що це начерк до образу Тараса Бульби, який, імовірно, Іван Сидорович замальовував за себе (наприклад, у листах до пархомівців він радив завжди робити начерки майбутніх героїв для картин з автопортретів). Але основні риси обличчя художника і героя картини відрізняються. Тому ми б не вважали цю роботу автопортретом Їжакевича.

На звороті цього аркуша нарис іншого сюжету для картини за твором М. Гоголя (іл. 7). Як писав Іван Сидорович на плані до картини від учня пархомівської школи Гавриленка Олексія: «*2я картина уже Гоголя Эта 2я картина — навкулачки смотрится на 2й бумажке*» [3].

Перший варіант ескізу до картини «*навкулачки*» або «*Батько с Остапом один одного тузят кулаками*»⁴

Іл. 17. «Малюнки дерев і рослин. Начерки (б/д)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 157. Арк. 3. Зворот

можна побачити у фільмі про Івана Сидоровича за 1954 рік [5] (іл. 8), а начерк до цієї роботи було ідентифіковано в справі 102, арк. 2 (іл. 9), яку визначено як «*Начерки до автопортрету*». Порівняння цих двох робіт є підставою внесення уточнень до назви зазначеної справи.

Візуальний аналіз малюнка на два аркуші у справі 106 (іл. 10) («*3 ілюстрацій до творів І. Котляревського? Начерки. 1948*») дозволяє припустити, що це також начерк до образу Тараса Бульби. Повністю збігаються поза героя, одяг, предмет у руках (люлька).

Під час вивчення творчих матеріалів художника, які збережено у фонді № 58, привернула увагу серія **МАЛЮНКІВ З ГОРОБЦЕМ** (див. од. зб. 9, 110, 116, 137, 157).

Композиційне рішення та образ птаха на ескізах у справах 9, 110 та 116 майже ідентичні, вони відрізняються лише одним сюжетним компонентом: у справі 9 горобець дивиться на людей, у справі 110 — на татарське військо, а у справі 116 — на ліс із казковим образом вогню чи води (через стирання важко визначити).

Після порівняння зворотів ескізів було виявлено, що малюнки написано на навпіл поділених аркушах однієї тематики, їхнє поєднання дало змогу встановити назви іконографічних зображень (див. іл. 11–16 в табл. 1) та видання, в якому вони були оприлюднені: «*Иконография Господа Бога и Спаса нашего Иисуса Христа. Издание ВЫСОЧАЙШЕ учрежденного Комитета попечительства о русской иконописи. С.-Петербургъ: Товарищество Р. Голике и А. Вильборгъ, 1905. 221 с.*». Це вказує на те, що усі роботи було виконано в один період. У справі 110 дату — 1889 рік — вказано зі знаком

¹ Саме таку назву дав Іван Сидорович картині, коли описував її в листах до учнів Пархомівської середньої школи. У книзі «Афанасій Федорович Луньов. Статті, спогади, документи, матеріали / упоряд. О. Г. Павлова. Харків: Тимченко, 2009. С. 25» цю картину названо «*Приїзд синів Тараса Бульби додому*».

² Музей було створено в 1955 році за ініціативи вчителя історії — Панаса (Афанасія) Федоровича Луньова. 1987 року музей став автономним відділом Харківського художнього музею.

³ Лист І. С. Їжакевича до членів гуртка «Юний історик» від 30.03.1959, який зберігається в Пархомівському художньому музеї ім. П. Ф. Луньова.

⁴ Так Іван Сидорович назвав другий сюжет до твору М. Гоголя в листі до Ф. Коновалюка в 1952 році [Фонд 269, справа 487. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського].

Таблиця 2

Українська народна казка «Горобець та билина» в ілюстраціях І. Їжакевича

«Злетів горобець на билину, каже: "Поколиши горобця — доброго молодця!"».

Іл. 18. «Малюнки птахів і звірів. Начерки. (б/д)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 5

«Підіть, — каже, — по козу: нехай коза йде билини гризти, бо билина не хоче поколихати горобця — доброго молодця!».

Іл. 19. «Малюнки птахів і звірів. Начерки. (б/д)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 4

«Ідіть по звіра: іди, звір, козу їсти, — коза не хоче билини гризти...».

Іл. 20. «Малюнки птахів і звірів. Начерки. (б/д)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 137. Арк. 3. (б/д)»

«Підіть, люди, вовка бить, — вовк не хоче кози їсти...».

Іл. 21. «Композиції. Ескізи. Дореволюц. період». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 9. Арк. 2

«Татари, татари! Ідіть людей рубать, — люди не хочуть вовків бить...».

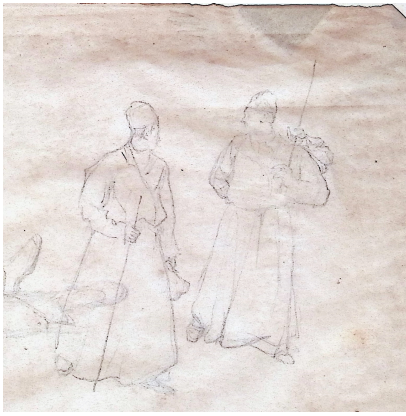
Іл. 22. «Начерк до картин "Кримський хан Девлет-Гірей під Москвою в 1571 р. (1889?)»». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 110. Арк. 1

«Іди, вода, огню тушить, бо огонь не хоче татар палить...».

Іл. 23. «За мотивами народних казок. Начерк композиції. (1901)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 116. Арк. 1

Іл. 24. Фрагмент
начерку.
ЦДАМЛМ
України. Ф. 58.
Од. зб. 140.
Арк. 2

Іл. 25. «Оборачиваясь
иногда, Власъ видѣлъ золотые
купола Николы Зимняго».
Репродукція в журналі
«Нива». 1916. № 15. С. 260

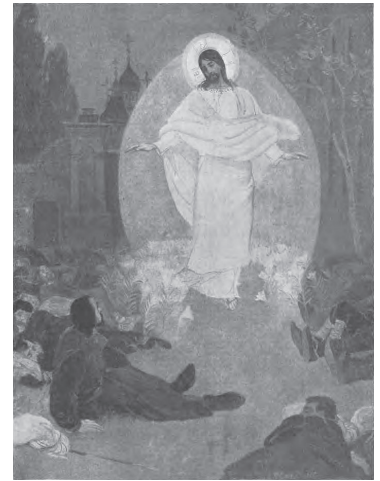
Іл. 26. Фрагмент начерку. ЦДАМЛМ
України. Ф. 58. Од. зб. 140. Арк. 2

питання, у справі 116 прописано «1901», в усіх інших рік створення відсутній. Однак видання книги, на аркушах якої зображено ескізи, дозволяє стверджувати, що вони зроблені Їжакевичем не раніше 1905 року.

Проаналізувавши всі ескізи, було зроблено припущення, що їх створено як ілюстрації до української народної казки «Горобець та билина». Висунуту ідею

¹ Встановити значення прописаних цифр поки не вдалося. Імовірно, це номери сторінок, на яких був потрібний малюнок або необхідна інформація.

Іл. 27. «И неслышно,
не касаясь земли,
шестьоваль Онъ,
простирая руки
Свои надъ народом
Своимъ, лежавшимъ
во снѣ». Репродукція
в журналі «Нива».
1916. № 15. С. 262

Іл. 28. «Розміщення монастирського комплексу. Ескіз.
(1911)». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 51. Арк. 1

Іл. 29. І. Їжакевич «Голгофа. Из стеной росписи
в церкви на «Казачьих холмах»». Репродукція
в журналі «Нива». 1918. № 15. С. 231

підтверджує і малюнок у справі 157 (іл. 17), на якому прорисовано різні пози, емоції горобця і зроблено замітку в лівому верхньому куті: «Воробьи / 289, 301, 315 / былинка / 404, 574, 343, 539»¹.

Сюжет цієї казки поширений в українському та білоруському фольклорі. Вона відома в записах з різних місцевостей України: Полтавщини, Харківщини,

Іл. 30. «Жінки-жалібниці».
ЦДАМЛМ
України. Ф. 58.
Од. зб. 48. Арк. 3

Іл. 31. Фрагмент.
«Голгофа. Из
стенной росписи
в церкви
на «Казацких
холмах»».
Репродукція
в журналі «Нива».
1918. № 15. С. 231

Іл. 32. «Проповідь. Ескіз композиції церковного розпису». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 38

Іл. 33. «Проповідь. Ескіз композиції церковного розпису». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 37

Кіровоградщини, Вінниччини, Галичини. У таблиці 2, іл. 18–23, для цитування сюжетів на ескізах використано текст, записаний у Полтаві [4, с. 431–432].

У 58 фонді справа 110, арк. 1, як зазначено в таблиці, підписано «Начерк до картин «Кримський хан Девлет-Гірей під Москвою в 1571 р. Папір, олівець. 32,9 × 20,5 (1889?)»», однак робота з такою назвою має інший сюжет. Виконана у техніці гризайль, вона зберігається в Національному художньому музеї України.

У справі 140 (іл. 24, 26) аналізованого фонду «Начерки до композиції на релігійні теми. Дореволюційний період» на обох аркушах було ідентифіковано роботи Івана Сидоровича до оповідання Л. Добронравова «Крест», які репродукувалися в журналі «Нива» за 1916 рік у №№ 13–15, С. 218–263 (іл. 25, 27).

У справі 51, іл. 28 («Розміщення монастирського комплексу. Ескіз». 1911) зберігається начерк до робіт з розпису історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» («Козацькі Могили») у Рівненській області, які Іван Сидорович здійснював на початку ХХ століття. Аналогічні архітектурні конструкції можна побачити на репродукції в журналі «Нива» за 1918 рік («Голгофа. Из стенной росписи в церкви на «Казацких холмах»». И. Ижакевич»), іл. 29.

Ще один начерк до розпису храму в зазначеного заповіднику було ідентифіковано у справі 48 («Жінки-жалібниці. Мати з дитиною. Голова жінки /до образу Марії — Магдаліни/. Начерки») на 3 аркуші (іл. 30). Малюнок повністю повторює композиційний фрагмент твору «Голгофа» (іл. 31), репродукція якого в прописаному вище журналі. Це дає змогу встановити приблизну дату роботи (1912–1914 роки).

Іл. 34. «Розпис склепіння на теми життя св. Миколая». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 39

У справі 141 на звороті 1 аркуша Іван Сидорович прописав: «З кальки с ескизов для картин церковной стеной росписи:

Выступление св. Николая на Первом [...] Вселенском Соборе

2. *Проповедь Иоана Богослова*

3. *Рождение, крещение (потолок) и перенесение тела св. Николая».*

Напис, як і начерк описаної вище сімейної композиції, імовірно, було зроблено в 1954 році, а ескізи за згаданими сюжетами зберігаються в 58 фонді у справах 38 (іл. 32), 37 (іл. 33), 25 (іл. 34) та 39 (іл. 35) (відповідно до порядку, прописаного художником — прим. авторів).

У зв'язку з цим до описів справ можна внести уточнення:

- «Проповідь. Ескіз композиції церковного розпису» (Ф. 58. Од. зб. 38. ЦДАМЛМ України). Доповнити: «Виступ св. Миколая на першому Вселенському соборі» (іл. 32.);
- «Проповідь. Ескіз композиції церковного розпису» (Ф. 58. Од. зб. 37. ЦДАМЛМ України). Доповнити: «Проповідь Іоана Богослова» (іл. 33).

ЦДАМЛМ України). Доповнити: «Проповідь Іоана Богослова» (іл. 33).

Порівняння матеріалів, які зберігаються у справах 25 та 39, дає підстави стверджувати, що це роботи для одного храму, а написи на ескізі в справі 39 свідчать про те, що опис справи 25 потребує внесення змін.

У справі 153 («Малюнки рук») начерк на 7 аркуші, іл. 36, нагадує руки Святого великомученика Пантелеймона, зокрема, на іконі, яку І. Їжакевич написав для Свято-Макаріївської церкви наприкінці 1940-х років [9, с. 302] (іл. 37).

У справі 6 «Діти. Начерки» (арк. 1, іл. 38; арк. 2, іл. 39) ідентифіковано начерки до однієї з найвідоміших

Іл. 35. «Різдво Христа. Успіння. Фрагменти розписів. 1900-і роки». ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 25

Іл. 36. ЦДАМЛМ України. Ф. 58. Од. зб. 153. Арк. 7

Іл. 37. Ікона Святого великомученика Пантелеймона у Свято-Макаріївській церкві (Київ)

картин Їжакевича — «Мама йде / Назустріч матері», іл. 40), яку він малював на замовлення багато разів.

Під час порівняння роботи зі справи 145 (іл. 41) та фоторепродукції картини «Квартет» (од. зб. 119) (іл. 42), оригінал якої зберігається в музейному фонді ЦДАМЛМ України, було встановлено, що на другому аркуші зроблено начерк до зазначеної роботи. На його звороті збереглися варіанти назви, прописані художником: «Сказочный ансамбль», «Таланты».

Іл. 38. «Діти. Начерки». ЦДАМММ України. Ф. 58. Од. зб. 6. Арк. 1

Іл. 39.
«Діти. Начерки».
ЦДАМММ України.
Ф. 58. Од. зб. 6. Арк. 2

Іл. 40. «Назустріч матері».
Репродукція. Листівка.
1938

Серед робіт у справі 142, іл. 43 («Начерки до картини на військову тему») міститься начерк до картини «**Бунт селян у селі Веселому 26 лютого 1861 р.**», іл. 44.

У справі 139 («Штурм. / Начерки до невідомого твору» (б/д)), іл. 45, ідентифіковано начерки до картини «**Повстання Гайдамаків**» (іл. 46), яку Їжакевич написав у 1939 році, це дозволяє уточнити назву справи та дату робіт.

А в справі 79, крім ілюстрацій до поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», як зазначено в описі фонду, на шостому аркуші представлено роботу до поеми Т. Шевченка

Іл. 41. «Хлопчики. Начерки. Папір, олівець».
ЦДАМММ України. Ф. 58. Од. зб. 145. Арк. 2

Іл. 42. «За мотивами народних казок».
Фрагмент репродукції. ЦДАМММ України.
Ф. 58. Од. зб. 119 / музей: КВ 6418

«І мертвим, і живим...» — «Т. Г. Шевченко перед народом». На звороті зберігся надпис, зроблений Їжакевичем: «Проповідь Т. Г. Шевченка», нижче під цим записом — «Т. Г. Шевченко перед нармом» (збережено авторську орфографію — прим. авторів). Цей варіант ілюстрації не друкували в «Кобзарях», однак схожу за композицією, сюжетом, але з деякими відмінностями в одязі зображених персонажів, ілюстрацію, виконану у співавторстві з Ф. Коновалюком, можна побачити у виданнях 1950-х років.

У справі 66 («До теми "Освіта"»). Ескізи композицій) на аркуші 2 ще один варіант роботи Івана Сидоровича до зазначеного твору Тараса Шевченка. На це вказують два написи, зроблені художником на ескізі: центральний персонаж тримає аркуш із рядками з поеми: «Учітесь, читайте, / І чужому научайтесь», а за межами картини напис, зроблений Їжакевичем: «І мертвим, і живим... Полюбіте щирим серцем / Велику руїну».

У справі 191 зазначено, що зберігається «Фотографія з ескіза композиції /Український Кобзар/». Однак прописана назва — це робота, яку було підготовлено для журналу «Нива» у 1894 році, № 23, С. 533, а в цій справі представлено фото ескізу картини «**Посланці Богдана Хмельницького**» (іл. 47). Також порівняльний аналіз робіт дає підстави вважати, що в справі 149 начерк на 4 аркуші схожий на чоловіка, який іде першим (іл. 48).

Іл. 43. ЦДАМЛМ
України. Ф. 58. Од. зб.
142. Арк. 1. Зворот

Іл. 44.
Фоторепродукція.
Фрагмент картини
«Бунт селян у селі
Веселому 26 лютого
1861 р.». Приватна
колекція

У фонді Їжакевича прописано, що в справі 163 міститься фоторепродукція з ілюстрацій Івана Сидоровича до журналу «Нива» № 35 «Веселая компания». Однак у вказаному номері за 1894 рік з аналогічною назвою розміщено репродукцію зовсім іншої роботи художника. Сюжети картин на фотоматеріалах зазначеної справи мають назви «На млинці» [б, с. 129] та «3 гостей» (Листівка. Київ : Рассвет, 1912).

Уточнення потребують фоторепродукції робіт «За релігійними мотивами», що зберігаються у справі 164. Репродукції було надруковано в журналі «Нива» за 1911 та 1912 роки, вони мають такі назви: арк. 1 — «Олег», 1911, № 47, С. 870; арк. 2 — «Равноапостольная Нина проповедує християнство Іверійському царю Маріану», 1912, № 45, С. 889.

Для того, щоб спростити дослідникам пошуки першоджерел, можна уточнити, в яких саме випусках журналу «Нива» виходили репродукції, що зібрані в справі 161 («3 ілюстрацій до "Ниви". 11 арк.»):

- арк. 2 — 1898, № 39. С. 769 («На досуге. (Из запорожской жизни)»);
- арк. 7 — 1894, № 42. С. 988 («Доморощенный механик»);
- арк. 8. — 1894, № 1. С. 13 («Редкий гостинец»);
- арк. 9 — 1893, № 35. С. 788 («Вечер на хуторе»);
- арк. 10 — 1894, № 16. С. 365 («Светлый праздник. Зарывание на ниве костей, оставшихся от розговенья»);
- арк. 11 — 1893, № 13. С. 297 («На колокольне в Светлую неделю»).

Для репродукції, яка в справі 162 («Литературный альбом», «Ночь перед рождеством», Н. В. Гоголя, Кузнец Вакула и Оксана. Рис. И. Їжакевича) також можна уточнити дату і номер випуску журналу: 1915, № 51, С. 937.

Іл. 45. ЦДАМЛМ
України. Ф. 58. Од.
зб. 139. Арк. 1

Іл. 46. Репродукція.
Фрагмент картини
«Повстання
гайдамаків».
1939. Зберігається
в Національному музеї
Тараса Шевченка

Іл. 47. Репродукція.
Ф. 269. Од. зб. 593.
Інститут рукопису
Національної бібліотеки
України імені
В. І. Вернадського

Іл. 48. «Малюнки голів
старих чоловіків».
ЦДАМЛМ України.
Ф. 58. Од. зб. 149. Арк. 4

Репродукції робіт І. С. Їжакевича також можна побачити у **фонді 241** (Калиниченко Лука Петрович), **опис 1, справа 178** (арк. 72, Нива, 1894, № 23, С. 533; арк. 76, Нива, 1894, № 31, С. 729; арк. 80, Нива, 1896, № 12, С. 277; арк. 151, Нива, 1910, № 8, С. 146; арк. 152, Нива, 1899, № 10, С. 225); **фонді 1379** (Афанасьєв Василь Андрійович), **опис 1, справа 1080** (арк. 13, Їжакевич. Шевченко-пастух), **опис 1, справа 1106** (арк. 3. Їжакевич. Автопортрет. 1933; арк. 4. Їжакевич. Шевченко — пастух. 1935; арк. 5. Їжакевич. Перебендя. 1950).

Уточнення потребує справа **5058** у фонді **464** П. Г. Тичини (опис 1). У назві вказано, що листи написані в 1950-ті роки, однак чистовик вітальної телеграми, який зберігається в **фонді № 17** інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, датовано 1949 роком.

Висновки. Ознайомлення з особистим фондом Івана Сидоровича, іншими фондами, які зберігають матеріали, пов'язані з художником, підтверджує необхідність проведення фундаментального дослідження, насамперед, для каталогізації його робіт. Безцінна творча спадщина Їжакевича потребує подальшого дослідження, оскільки не всі роботи було ідентифіковано, не до всіх нарисів та ескізів встановлено дати написання, викликають питання деякі малюнки митця, які зберігаються у справах як ілюстрації до творів Т. Шевченка, І. Франка. Знайти відповіді можна, лише досліджуючи живопис І. Їжакевича, що зберігається в музейних фондах, у поєднанні з вивченням літературної спадщини України.

Література

- Гуцька А. Матеріали Івана Їжакевича в фондах Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України // Дев'ять Платонівські читання: тези доповідей Міжнародної наукової конференції. Київ: ФОП О. Лопатіна, 2021. С. 31–32.
- Дубовик С. О. Школа Миколи Мурашка у документах ЦДАМЛМ України // Архіви України. 2013. № 6 (288). С. 130–141.
- Їжакевич І. С. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. 17. Спр. 8.
- Казки про тварин / упоряд., вступ. ст. та прим. І. П. Березовського. Київ: Наук. думка, 1976. С. 431–432, 452.
- Найстаріший художник республіки // Кіножурнал. № 40. 1954. 02 кв 01 с. // ЦДАЕА. Архівний номер: 1046.
- Нива. Иллюстрированный журнал литературы и современной жизни. С.-Петербург. 1911. № 7. С. 129.
- Сторчай О. В. З листів Івана Їжакевича до Федора Коновалюка (1941–1961): до 155-річчя з дня народження І. Їжакевича // Рукописна та книжкова спадщина України. 2018. Вип. 22. С. 479–526. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2018_22_30 (дата звернення: 28.10.2023).
- Сторчай О. В. Подробиці з творчого життєпису Івана Їжакевича (за архівними джерелами) // Студії мистецтвознавчі. 2018. Число 4: Архітектура. Образотворче та декоративно-вжиткове мистецтво. С. 90–110.
- Яскевич А. Воспоминания об отце Михаиле Едлинском и его сыне Георгии // Любящее Господа сердце: Труды. Проповеди. Воспоминания. Киев: Дух і літера, 2004. С. 302–320.

References

- Berezovskyi I. (Ed.) (1976). *Kazky pro tvaryn* [Fairy tales about animals] (pp. 431–432, 452). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Dubovyk, S. (2013). Shkola Mykoly Murashka u dokumentakh TsDAML M Ukrainy [The School of Mykola Murashko in the Documents of Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine]. *Arkhivny Ukrainy*, 6(288), 130–141. [in Ukrainian].
- Hunko, A. (2021). Materialy Ivana Yizhakevycha v fondakh Tsentralnoho derzhavnoho arkhivu-muzeiu literatury i mystetstva Ukrainy [Materials of Ivan Yizhakevich in the funds of the Central State

- Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine]. In *Devianti Platonivski chytannia : tezy dopovidei Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (pp. 31–32). Kyiv: FOP O. Lopatina [in Ukrainian].
- Niva, Illustrated magazine* (1911). 7, 129 [in Russian].
- Naïstarishy hudozhnyk respubliky* [The oldest painter of the republic]. *Kinozhurnal*. No. 40. 1954. 02:01. TSDAEA. Arhivny nomer: 1046. [in Ukrainian].
- Storchai, O. (2018). Podrobytsi z tvorchoho zhyttiepysu Ivana Yizhakevycha (za arkhivnymy dzherelamy) [Details of Ivan Yizhakevych's Creative Biography (Based on the archival materials)]. *Studii mystetstvoznavchi*, 4, 90–110 [in Ukrainian].
- Storchai, O. (2018). Z lystiv Ivana Yizhakevycha do Fedora Konovaliuka (1941–1961): do 155-richchia z dnia narodzhennia I. Yizhakevycha [From the correspondence of Ivan Yizhakevych with Fedir Konovaliuk (1941–1961): the 150th birth anniversary of of I. Yizhakevych)]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 22, 479–526.
- Yaskevich, L. (2004). Vospominania ob otce Mihaile Edlinskom i ego syne Georgii. [Memoirs on the Reverend Mikhail Edlinskiy and his son Georgiy]. In *Ljubjashchee Gospoda serdce: Trudy. Propovedi. Vospominaniya* (pp. 302–320). Kyiv: Duh i literatura [in Russian].
- Yizhakevych, I. S. (n. d.). Fond 17. Sprava 8. Instytut rukopysu Nacionalnoi biblioteky Ukrayiny imeni V. I. Vernadskoho [Institute of Manuscript of V.I. Vernadsky National Library of Ukraine] [in Ukrainian].

Kovalchuk Inna, Kovalchuk Iryna.

Creative Heritage of I. Yizhakevych in the Collections of the Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine

Abstract. The paper studies the creative heritage of Ivan Yizhakevych — the People's Artist of the Ukrainian SSR — through documents stored in various collections of the Central State Archives-Museum of Literature and Arts of Ukraine (hereinafter — the CSAMLA of Ukraine), by analyzing the descriptions of archival documents and their content, and making the attribution of the sketches, preserved in the artist's collection. The research methodology is based on scientific methods of analysis, iconography, synthesis, description, classification, and comparison. Having analyzed the collections, including the fund 58, stored in the CSAMLA of Ukraine, several clarifications were made regarding the names of some drawings, sketches of I. Yizhakevych, literary works illustrated by the artist, and the dates of drawing for artworks marked as “undated.” Some images were identified as the sketches for some artist's later paintings and drawings. For some reproductions of the artist's works, stored in his fund, the year or the issue of the magazine, in which they were published, were clarified. The list of the collections, where researchers can find the information about Yizhakevych and reproductions of his artworks, was complemented. Prospects for further research are associated with study of the artworks of I. Yizhakevych in the museum collections of Ukraine, and of those published as illustrations in the fairy tales, literary works, and educational publications. It is necessary to study his monumental paintings, icons, and portraiture in order to clarify the sketches that remained unidentified. Taking into account the number of sketches, stored in the CSAMLA of Ukraine, which were not identified or correlated with completed artworks of the artist, it is clear that his great creative heritage requires further research. It is essential to catalogue the drawings and paintings created by I. Yizhakevych.

Keywords: Saint Sophia of Kyiv, cathedral, foundation walls, overlaps, brickwork, mosaics, frescoes.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2024